

SKRIVENA LICA

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Naslov originala
Salvador Dalí
Hidden Faces

© Copyright by Peter Owen Publishers,
Copyright za srpsko izdanje © Areté, 2018

Za izdavača: Nina Gugleta

Zbirka: Areté

Glavni i odgovorni urednik: Nina Gugleta

Urednik izdanja: Ana Marija Grbić

Prevod: Irina Vujičić i Ivana Tomić

Lektura i korektura: Aleksandra Dunderski

Grafičko oblikovanje: Jana Vuković

Štamparija: Artprint, Novi Sad

Tiraž: 1000

Izdavač

Areté, Beograd

SKRIVENA LICA

Salvador Dali

Prevod

Irina Vujičić i Ivana Tomić

PIŠČEV PREDGOVOR

Pre ili kasnije, svako sazna za mene! Neki, koji nisu oduševljeni mojim slikama, priznaju da crtam kao Leonardo. Drugi, koji se protive mojoj estetici, slažu se u stavu da je moja autobiografija jedan od „dokumenata” ovog razdoblja. Ostali su, dovodeći u pitanje verodostojnost mog Tajnog života, u meni otkrili književne talente koji premašuju veštinu koju pokazujem u svom slikarstvu i ono što nazivaju mistifikacijom mojih ispovesti. Međutim, još je 1922. veliki pesnik Garsija Lorca predvideo da sam predodređen za karijeru književnika i nagovestio da mi budućnost leži upravo u „čistom romanu”. Takođe, oni koji preziru moje slike, crteže, književna dela, dragulje, nadrealističke predmete i slično, tvrde da imam jedinstven talenat za pozorište i da mi je poslednja postavka jedna od najuzbudljivijih koje su ikada videli na Metropolitenoj pozornici... Prema tome, teško je izbeći moj uticaj, na ovaj ili onaj način.

Ipak, sve je ovo manje vredno nego što se čini, zato što je jedan od glavnih razloga mog uspeha još jednostavniji od svega onoga što čini moju višeslojnu magiju: naime, verovatno sam jedan od najmarljivijih umetnika današnjice. Pošto sam četiri meseca proveo osamljen u planinama Novog Hempšira blizu kanadske granice pišući četrnaest neumornih sati dnevno i stoga završavajući na vreme *Skrivena lica*, „-po planu” – iako se nisam povukao od sveta! – vratio sam se u Njujork i ponovo sam se našao s nekim prijateljima u El Maroku. Životi su im ostali zaleđeni u istom trenutku, kao da sam ih napustio dan ranije. Sledećeg jutra posetio sam ateljee gde su slikari četiri meseca strpljivo čekali na trenutak nadahnuća... Upravo je započeta nova slika. Šta se sve desilo u mom mozgu za to vreme! Koliko se rodilo likova, prizora, arhitektonskih projekata i ostvarenih želja, koliko

ih je živelo, umrlo i bilo oživljeno, strukturirano! Stranice mog romana obrazuju samo deo mog najnovijeg sna. Nadahnuće ili snaga nešto su što čovek poseduje borbom i teškim i mukotrpnim radom svakog dana.

Zašto sam napisao ovaj roman?

Kao prvo, zato što imam vremena da radim sve što želim, a želeo sam da ga napišem.

Kao drugo, zato što savremena istorija nudi jedinstveni okvir za roman koji se bavi razvojem i sukobima velikih ljudskih strasti i zato što je priča o ratu, tačnije, o bolnom posleratnom periodu, neizbežno morala da bude napisana.

Kao treće, da ga ja nisam napisao neko bi drugi to učinio umesto mene, i to loše.

Kao četvrto, pošto je umesto „kopiranja istorije”, mnogo zanimljivije da se ona anticipira i da sama podražava ono što si ti izmislio... Zato što sam blisko živeo, iz dana u dan, s protagonistima predratne drame u Evropi; pratio sam ih kroz emigraciju u Ameriku i stoga mi je bilo lako da zamislim dramu njihovog povratka... Zato što je strastvena trilogija koju je započeo božanski markiz De Sad ostala nedovršena: sadizam, mazohizam... Bilo je neophodno da se izmisli treći pojam za problem, za sintezu i sublimaciju: kledalizam, izveden od imena glavne junakinje mog romana, Solanž de Klede. Sadizam se može definisati kao zadovoljstvo koje se oseća kroz bol nanet objektu; mazohizam kao zadovoljstvo koje se oseća kroz bol koji objekat nanosi. Kledalizam su zadovoljstvo i bol sublimirani u poistovećivanju sa objektom koji sve prevazilazi. Solanž de Klede ponovo uspostavlja istinsku normalnu strast: kao profana Sveta Tereza; Epikur i Platon koji gore u jednom plamenu večnog ženskog mističizma.

U naša vremena ljudi su ophrvani ludilom brzine, koja je samo efemerna i prolazna prikaza „šaljivog skraćivanja”.

Hteo sam da reagujem protiv ovoga pisanjem dugog i dosadnog „pravog romana”. Ali meni nikad ništa nije dosadno. Tim gore za one koje dosada oblikuje. Već želim da se približim novom dobu intelektualne odgovornosti u koje ćemo ući po završetku ovog rata... Pravi roman klime, introspekcije, revolucije i strukture strasti mora da bude (kao što je oduvek i bio) upravo suprotan petominutnom filmu s Mikijem Mausom ili vrtoglavom osećaju prilikom skakanja padobranom. Kao u sporom putovanju konjskom zapregom u Stendalovoj epohi, čovek mora da bude u stanju da postepeno otkriva lepotu pejzaža duše kroz koji prolazi, svaka nova kupola strasti mora postepeno da postane vidljiva u pravo vreme, tako da duh svakog čitaoca može imati zadovoljstvo da je „gustira”... Pre nego što sam završio svoju knjigu, tvrdili su da pišem u stilu Balzaka ili Ismansa. Naprotiv, ovo je knjiga pisana u čisto Dalijevom stilu i oni koji su pažljivo čitali moj Tajni život, lako će ispod građe romana otkriti stalno i živahno poznato prisustvo suštinskih mitova mog ličnog života i moje mitologije.

Dok smo jednog dana 1927. godine sedeli na prolećnom suncu na terasi kafea Regina u Madridu, neprežaljeni pesnik Federiko Garsija Lorka i ja planirali smo izuzetno originalnu operu. Opera nam je zaista bila jedna od zajedničkih strasti jer se samo u tom mediju mogu spojiti svi lirski rodovi u savršenom i trijumfalnom jedinstvu, u svojoj krajnjoj veličini i neophodnoj strogosti, što će nam omogućiti da izrazimo svu ideološku, kolosalnu, zamršenu, viskoznu i prefinjenu zbuđenost svoje epohe. Onog dana kada sam u Londonu primio vest o smrti Lorke, koji je bio žrtva slepe istorije, zarekao sam se da ću sam završiti našu operu. Od tada sam nastavio u svojoj čvrstoj rešenosti da ostvarim ovaj projekat jednog dana, u trenutku svoje životne zrelosti, i moja publika zna i uvek je uverena da radim sve što kažem i obećam.

Prema tome, napraviću „našu” operu... Ali ne odmah jer ću se, čim završim ovaj roman, ponovo povući na celih godinu dana u Kaliforniju, gde ponovo želim da se posvetim isključivo slikarstvu i da sprovedem svoje najnovije estetske zamisli u delo tehničkim žarom koji nema presedana u mojoj profesiji. Posle toga, odmah ću strpljivo krenuti na časove muzike. Da bih u potpunosti savladao harmoniju, biće mi potrebne dve godine – nisam li je osećao već dvesta godina kako mi teče venama? U toj operi planiram sve sam da osmislim – libreto, muziku, scenografiju, kostime – štaviše, i režiraću je.

Ne mogu da garantujem da će ovaj delić sna naići na dobar prijem. Međutim, jedno je sigurno: svojom sveukupnom fenomenalnom i polimorfnom aktivnošću ostaviću nepogrešiv trag na gruboj koži povijenih i lenjih „umetničkih leđa” svoje epohe, anagram zapečaćen u ognju moje ličnosti i u Galinoj krvi, svem plodonosnom izobilju mojih „pesničkih izuma”. Koliko je već onih koje moj rad duhovno napaja i hrani! Stoga, neka onaj ko je uradio bar onoliko koliko sam ja uradio baci prvi kamen.

Salvador Dali

PRVI DEO

Osvetljena dolina

PRVO POGLAVLJE

PRIJATELJI GROFA ERVEA OD GRANSAJA

Dugo je grof od Gransaja sedeo glave naslonjene na

šaku, omađijan opsesivnim sanjarenjem. Podigao je pogled i pustio ga da bludi preko doline Libro. Ta dolina mu je važnija od svega na svetu. Njen pejzaž poseduje lepotu, njena išpartana polja bogatstvo. Najbolje od tih polja je zemlja, najdragocenije od te zemlje je vlaga, a najfiniji proizvod te vlage je izvesno blato... Njegov notar i najbolji prijatelj, Pjer Žirarden, koji gaji slabost prema književnom jeziku, voleo je da kaže o Gransaju: „Grof je slika i prilika onog retkog tla koje izmiče veštini i resursima agronomije – tla sačinjenog od zemlje i krvi iz neobjašnjivog izvora, magične gline od koje je sazdan duh naše domovine.”

Kada je grof odlazio do brane s nekim novim posetiocem prilikom obilaska imanja, neizbežno bi se sagnuo da sa zemlje podigne grumen blata i, dok bi ga pokazivao gnječeći ga aristokratskim prstima, ponavljao bi po stoti put tonom neočekivane improvizacije: „Dragi moj prijatelju, nema sumnje da je donekle gruba provodljivost našeg tla zaslužna za čudesa ove oblasti jer, ne samo što nam je vino jedinstveno, već iznad svega, posedujemo tartufe, misteriju i blago ove zemlje, na čijoj površini kližu puževi najveći u celoj Francuskoj utrkujući se s drugim čudom – rakovima! I sve to uokvireno je najbujnijom i najplemenitijom vegetacijom, hrastom plutnjakom, koji nas daruje sopstvenom korom!”

U prolazu bi otkinuo rukohvat hrastovog lišća s niske grane, stegao ga i smotao u dlanu uživajući u osećaju bodljikavog otpora njegovih žila čiji je dodir bio dovoljan da izoluje grofa od ostatka sveta. Naime, od svih svetskih kontinenata, Gransaj je cenio samo Evropu, od cele Evrope voleo je samo Francusku, od Francuske poštovao je samo Voklis, a od Voklisa bogovi su izabrali baš ovo mesto gde se nalazi dvorac Lamot u kojem se on rodio.

U zamku Lamot najbolji položaj zauzimala je njegova soba, a u toj sobi nalazilo se mesto s kog se pružao jedinstven

pogled. To mesto tačno su omeđila četiri velika romboida na crno-belom popločanom podu, na čija su četiri spoljnja ugla bile tačno postavljene blago zgrčene šape elegantnog radnog stola u stilu Luja XVI kojeg je potpisao Jakov, zanatlija koji izrađuje nameštaj. Za tim stolom sedeo je grof od Gransaja i gledao kroz veliki balkon dolinu Libro, osvetljenu zalazećim suncem.

Ništa nije moglo da do te mere raspiri žar Gransajevih patriotskih osećanja kao istrajni prizor koji mu je uvek nudio drugačiji pogled na ovu plodnu ravnicu. Ipak, nešto mu je upadljivo ružilo zimзелenu harmoniju ovog pejzaža. To je proplanak od oko trista kvadratnih metara gde je drveće posečeno, čime je ostala gola i prašnjava čela koja remeti melodičnu i lelujavu liniju velike šume tamnih hrastova plutnjaka. Sve do smrti Gransajevog oca ova šuma bila je netaknuta i pružala je prostranoj panorami homogenu pozadinu sačinjenu od mračne, valovite i horizontalne linije hrastova ističući blistave daljine doline, jednako vodoravne i nežno uravnotežene.

Međutim, posle smrti starijeg Gransaja, imanje je, opterećeno velikim dugovima i hipotekama, moralo da se подели na tri dela. Dva su pala u ruke velikog zemljoposjednika bretonskog porekla, Rošfora, koji je odmah postao jedan od grofovih najljućih političkih neprijatelja. Pošto je dobio imanje, Rošfor je prvo posekao trista kvadratnih metara hrastova plutnjaka koji su mu pripali i koji su izgubili svoju produktivnu vrednost kada su odvojeni od ostatka ogromne šume. Smenio ih je zasad vinove loze, koja je slabo rasla na iscrpljenom kamenitom tlu. Tih tri stotine kvadratnih metara posečenih hrastova plutnjaka u samom srcu porodične šume Gransaja ne samo što je svedočilo o čerupanju grofovih poseda, već je ta praznina otvarala vidik ka Izvorskom mlinu – gde je sada stanovao Rošfor – mestu koje je jako ne-

dostajalo budući da je ključ navodnjavanja i plodnosti većeg dela Gransajeve obradive zemlje. Izvorski mlin ranije je bio sasvim skriven šumom i samo su vetrokazi na kuli vetrenjače, koja se izdizala između dva niska hrasta, bili vidljivi iz grofove sobe.

Pored posvećenosti zemlji, osećaj za lepotu svakako je jedna od najistaknutijih strasti koja je gospodarila Gransajem. I sam je znao da nije naročito maštovit, ali je posedovao duboko ukorenjenu svest o sopstvenom dobrom ukusu i stoga mu je uništenje ove šume grubo vređalo estetski osećaj. Štaviše, od poslednjeg izbornog poraza pet godina ranije, grof od Gransaja nedokazano je, kao i u svim svojim odlukama, napustio politiku da bi čekao na trenutak kad će se stvari presudno promeniti. To, doduše, nije značilo da mu se zgdila politika. Grof je, kao svaki pravi Francuz, bio rođeni političar. Rado je ponavljao Klauševicevu maksimu: „Rat je samo nastavak politike drugim sredstvima.” Bio je siguran da je predstojeći rat s Nemačkom neizbežan i da je njegov nastup matematički dokaziv. Gransaj je čekao ovaj trenutak da ponovo uđe u politiku iskreno želeći da on usledi što je pre moguće jer je osećao kako zemlja iz dana u dan postaje sve slabija i sve korumpiranija. Što bi, onda, mario za anegdotske incidente lokalne politike ove doline?

I dok je nestrpljivo čekao da izbije rat, grof od Gransaja razmišljao je o tome da priredi veličanstven bal...

Ne, nije ga samo blizina političkog neprijatelja mučila pri pogledu na Izvorski mlin. Tokom ovih pet godina, kad je herojska i nepokolebiva posvećenost gospodina Žirardena uspela da mu stabilizuje bogatstvo i organizuje produktivnost poseda, činilo se da su rane koje je podela imanjananela njegovom ponosu najzad polako i konačno zarasle. Treba pomenuti da Gransaj, iako je bio relativno ravnodušan prema smanjivanju svojih nekadašnjih poseda, nimalo nije

očajavao zbog toga što će iste morati da otkupi, što je tajno i priželjkivao na samom dnu svojih planova, i ta ideja mu je privremeno i pomogla da bude još ravnodušniji prema predačkim imanjima.

S druge strane, nikako nije mogao da se navikne na sakaćenje svoje šume i svakog dana sve mu je teže bilo da gleda taj goli kvadrat na kojem su izlomljene loze umirućeg vinograda žalosno kršile svoje izuvijane grane u geometrijski raspoređenim intervalima, što je nepopravljivo skrnavljenje na horizontu njegovih prvih uspomena – horizontu stabilnosti njegovog detinjstva – išaranom u tri sloja koje je svetlost tako divno stapala: mračna šuma u prvom planu, osvetljena dolina i nebo!

Ipak, samo bi detaljno istraživanje o posebnoj topografiji ovog regiona moglo da objasni na zadovoljavajuć način zašto su ova tri elementa pejzaža, tako povezani i nepokolebljivi, dostizali upečatljivo emocionalno i elegično dejstvo blistave suprotnosti u ovoj dolini Libro. Od ranog popodneva, senke planina iza zamka počele bi sve više da zadiru u šumu plutnjaka uranjajući je iznenada u neku vrstu pre-rane, predsumračne tame, i dok je prvi plan pejzaža ležao prikriven plišanom i jednobraznom senkom, sunce, koje je počinjalo da zalazi u sredini duboke depresije terena, izlilo bi svoju vatru preko ravnice tako da je kosim zracima sve jače isticalo najsitnije geološke detalje i slučajnosti, dodatno naglašene kristalnom bistrinom atmosfere. Činilo se kao da čitava dolina Libro može da stane na dlan, kao da se golim okom može spaziti usnuli gušter na starom zidu kuće udaljene nekoliko kilometara. Tek na samom kraju sumraka i skoro na pragu noći, poslednji ostaci odraza zalazećeg sunca tužno su popuštali stisak na krajnjim opurpurenim visovima, zbog čega se činilo da pokušavaju, protivno zakonima prirode, da produže himerski opstanak dana. Kad bi

mrak skoro potpuno ovladao, dolina Libro i dalje je izgledala osvetljeno. Možda bi baš zbog tog izvanrednog propuštanja svetlosti grof od Gransaja, svaki put kada je prolazio kroz jedno od svojih bolno depresivnih stanja, kada su mu dušu pomračivali obrisi melanholije, video predačku nadu večnog i plodnog života kako se izdiže iz duboke crne šume kvrgavih hrastova plutnjaka njegove tuge – dolinu Libro okupanu toplom svetlošću sunca, osvetljenu dolinu! Koliko bi puta u Gransaju, posle dugog vremena provedenog u Parizu, kada bi mu duh potonuo u dokonu skepsu njegovog emocionalnog života, samo sećanje na neuhvatljivi prizor ove doline rasplamsao neku novu i iskričavu ljubav prema životu!

Ovog puta Gransaj je zatekao Pariz toliko zaokupljen političkim problemima da se veoma kratko zadržao u njemu. Vratio se u svoj zamak tako brzo da na njega nije imala kad da utiče progresivna razočaranost izazvana povlašćivanjem u odnosima zasnovanim isključivo na napetoj drami društvenog prestiža; ovog puta naprotiv, grof se vratio na svoj posed s neutaživom željom za društvom, koja ga je podstakla da pozove najbliže prijatelje, kao što mu je nekada bio običaj, da dođu da provode vikende s njim.

Prošle su već dve nedelje otkako se Gransaj vratio i večerao je, kao i obično, puževe i rakove u društvu svog notara, Pjera Žirardena. To su bili obroci za kojima su prigušenim glasovima vodili dugačke razgovore, dok ih je na vrhovima prstiju služio Princ, stari porodični sluga.

Gospodin Žirarden, kao što je pomenuto, skrivao je burne književne sklonosti ispod stroge i skromne ozbiljnosti svoje profesije, baš kao što je njegova lakonska i objektivna frazeologija skrivala sočan, metaforičan i blagoglagoljiv žar, široku prostranost kojoj je davao oduška samo u prisustvu bliskih i pouzdanih prijatelja, među kojima je grof od Gransaja bio najistaknutiji.

Gransaj je sladostrasno uživao u dugim tiradama svog notara, punim slika i često obdarenim grandioznošću. Ne samo što se sladio njima, već je od njih imao i koristi. Naime, ako je istina da grof poseduje izvanredno elokventan stil i da govori francuski jezik sa osobenom elegancijom, ništa manje nije istina da nije bio u stanju da izmisli te neočekivane slike koje su tako prirodno padale na um Žirardenu, slike blagokisele i cinične maštovitosti koja poseduje nesvakidašnji dar da efikasno prodire između ranjivih zona zavodjenja i sna u prijemčivim i nestalnim umovima prefinjenih žena. Gransaj je pamtio Žirardenove lirske izume i bizarne ideje i često ih je, ne uzdajući se u svoje pamćenje, zapisivao u mali podsetnik rukopisom finim poput zlatne žice. U takvim prilikama, Gransaj bi često molio gospodina Žirardena da ponovi kraj neke rečenice, a ovaj bi doživljavao trenutke najvećeg ponosa i bio bi primoran, i protiv svoje volje, da otkrije dva niza veoma belih zuba u skoro bolnom osmehu iscedenom iz teškog grčenja skromnosti. Gospodin Žirarden povio bi glavu čekajući s poštovanjem da grof završi s pisanjem, i na pognutom čelu plavičaste vene, obično sasvim vidljive i izražene, još više bi nabrekle i dostigle onu natečenu i sjajnu tvrdoću karakterističnu za arteriosklerozu.

U posramljenom izrazu Pjera Žirardena nije bilo samo ponosa suzbijenog poniznom spremnošću da se drži na odstojanju, već i senke nelagodnosti, jedva uočljive, ali ipak nemoguće da se prikrije. Da, gospodin Žirarden se stideo, stideo se Gransaja jer je tačno znao kako on koristi te svoje beleške, koje samo treba da mu omoguće da zasija u društvu, a zapravo je zahvaljujući skrivenom nadahnuću svog notara, grof stekao jedinstvenu reputaciju originalnog sagovornika. Naročito se potpomagao tim beleškama kako bi zavodio žene, a iznad svega kako bi održavao u životu onu prikrivenu i razdiruću strast, sačinjenu od praznih priča i

izveštačenosti, koja ga je sve većom ovisnošću o svojoj sporoj i fatalnoj moći vezivala za madam Solanž de Kledu.

Zapravo je, Gransaj, koji je imao slabo pamćenje, išao toliko daleko da je unapred proučavao tok svojih susreta s madam De Kledom i razgovori su mu se uvek vrteli oko tri ili četiri lirske i zadivljujuće teme koje su se obično razvijale tokom dugih večeri koje je provodio u društvu svog notara. Istina je, da budemo pravedni prema grofu, da je svojim prirodnim talentom za govorništvo i odličnim snalaženjem u društvenim odnosima često dostizao prave dragulje stila, dok je suzdržanošću svog retko dobrog ukusa razvijao i glačao prenaplašene, sočne i pitoreskne elemente koji su tekli s notarovih donekle plebejskih usana, koji bi, kada bi ih predstavio bez izmene u nekom šik pariskom salonu, mogli delovati pretenciozno, smešno ili neprikladno, ako ne i sve to odjednom. Gransaj, koji se čitavog detinjstva u dvorcu igrao s Pjerom Žirardenom, naučio je od njega i neposredno, pronicljivo i elementarno razmevanje ljudskih odnosa, koje je samo osoba koja je potekla iz najverodostojnije sorte običnih ljudi, poput Žirardena, mogla da mu pruži. Prema tome, svaki put kada bi neko za grofa rekao da je veliki realista duhom, uglavnom je i ne znajući, aludirao na logičke sposobnosti njegovog notara.

Grof od Gransaja ne samo što je otimao poetske slike, duboke opaske i skoro brutalan osećaj za realnost od gospodina Žirardena, već je čak podražavao i njegovo hramanje. Pet godina ranije, u automobilskom sudaru tokom tragikomičnih događaja predizborne kampanje, i grof i njegov notar pretrpeli su s sličnu povredu noge. Gospodin Žirarden u potpunosti se izlečio posle tri nedelje, ali je grof, kome je noga loše nameštena, zadržao hramanje. Imao je vremena da posmatra kako njegov notar hoda dok se oporavljao i odmah je krenuo da podražava njegovo hramanje, za koje mu

se činilo da se odlikuje zadivljujućim dostojanstvom. Štaviše, dajući svom faličnom hodu sporiji i uzvišeniji ritam, Gransaj je samo svojoj i muževnoj građi savršenih proporcija dodao notu melanholije i ugladene upadljivosti. Grof je iz ove nesreće sačuvao i dugačak i veoma tanak ožiljak, koji mu se proteže u pravoj vertikalnoj liniji od leve slepoočnice do sredine obraza. Sada je ovaj ožiljak, nekada veoma dubok, bio jedva uočljiv, ali bi kao barometar bio oštar i modar olujnim danima, i tada bi jako svrbeo terajući grofa, koji nije hteo da se češe, da hitro prinese ruku obrazu i pritisne ga iz sve snage. To je bio jedini primetan tik među svim njegovim gestovima i pokretima, koji su inače tako promišljeni da su na ivici izveštačenosti.

Grof od Gransaja priredio je te noći svećama obasjanu večeru za dvadeset pet svojih najbližih prijatelja koji su, pošto su svi stigli u toku popodneva, sada bili usred doterivanja pre nego što će sići u salon u pola devet. Gransaj se obukao sat vremena ranije i, kao i u slučaju svojih ljubavnih sastanaka, večeri u društvu ili čak susreta s nekim bliskim prijateljem, voleo je bez žurbe da gustira dugo, blago i uzbudljivo mučno čekanje tokom kojeg je imao vremena da se pripremi za onu vrstu utisaka i situacija koje želi da izazove. Grozio se svega što je odavalo varvarsku ljubav prema improvizaciji i ove noći, spreman još i ranije nego obično, grof je seo da čeka za stolom u svojoj sobi. Izvukavši mali podsetnik iz fioke, pregledao je sve što je zapisao u poslednje dve nedelje jer je očekivao da će time pospešiti svoje razgovore. Zanemario je prve tri strane, ispisane u zbunjenosti i s malo ubeđenja, pune izraza i tema namenjenih opštem razgovoru, a onda se osmehnuo kada je naišao na stranicu punu iznenađenja koja je pružala primer pametnih načina da se započne diskusija i najzad se zaustavio na stranici na kojoj je pisalo samo ovo: „Beleške za susret oči u oči sa Solanž.”

Dugo je bio zamišljen nad ovom stranicom i neka vrsta nesavladivog nemara sprečavala ga je da nastavi, a u isti mah neodoljivo ga je nagonila da sledi smušeni i prijatni tok zavodljivog sanjarenja.

Nekakva bizarna strast spajala je Ervea od Gransaja i Solanž de Kledu. Pet godina vodili su nemilosrdni rat uzajamnog zavođenja, sve nelagodnijeg i razdražljivijeg, koji je do sada u razornoj meri kristalizovao rastući impuls suparništva i nametljivosti kome bi i najmanje sentimentalno priznanje ili slabost zapretilo raspršivanjem iluzija. Svaki put kada je grof osetio da se Solanžina strast povlači u mirne vode nežnosti, spremno je pronalazio nove izgovore da joj rani sujetu i povrati divlji i agresivni stav neutažene želje kada je, s bičem u ruci, čovek primorava da prevazilazi sve veće i veće prepreke ponosa.

Zbog svega toga je, posle njihovih dugih seansi u pomalo tromom maniru lagane idile zaodenute u tobožnju ravnodušnost i suptilno nadmudrivanje, dok su oboje zapravo tvrdoglavo skrivali od sebe samih raspomamljeni galop svojih strasti, Gransaj uvek bio u iskušenju da pljesne Solanž po guzici i da joj da kocku šećera, kao što se daje čistokrvnom konju koji se šepuri gipkom elegancijom pokreta kako bi stavio na raspolaganje svoju bezgraničnu energiju. Naime, grof je sve ovo posmatrao dobre volje, kao konjanik prekriven prašinom i modricama koji je nekoliko puta zbačen tokom žustrog jahanja. Ništa ne umara više od ovakve strasti, sa obe strane zasnovane na koketeriji. Gransaj je to sebi govorio kada je čuo sat u salonu kako otkucava pola devet. Podigao je glavu, koju je dugo držao pognutu oslanjajući se na ruku, i nekoliko trenutaka gledao dolinu Libro, koja je usled svoje posebne topografske konfiguracije i dalje zadržavala odraze poslednjih zraka sunca uprkos prevlađujućoj polutami.

Bacivši poslednji pogled na dolinu, grof od Gransaja

brzo je ustao od stola i hramljući na sebi svojstven način, prešao je hodnik koji je vodio do sobe za prijem.

Hodao je sa onom slobodnom, spokojnom elegancijom tako dobro naglašenom poslednjim nervoznim dodirrom kose, poslednjim nezgrapnim ispravljanjem kravate ili sumnjičavim i ležernim usputnim pogledom ka ogledalu, karakterističnim za najdostojanstveniju anglosaksonsku plahovitost. Grof je otišao do sredine sobe gde je naišao na vojvodu i vojvotkinju od Sentonža, koji su u istom času ušli na suprotna vrata, i oboje ih je poljubio u obraz. Vojvoda je delovao izuzetno dirnuto, ali pre nego što je uspeo da otvori usta, čuo se zvuk žustre rasprave, koja je iznenada utihnula na pragu. Pojavio se mladi markiz od Rojankura, glave umotane u zavoj, zajedno sa Eduarom Kordijeom i gospodinom Fosereom, i sva trojica pohitali su ka Gransaju nastojeći da preduhitre jedan drugog. Hvatajući i blago stiskajući grofov u ruku, Kamij Fosere je uzviknuo: „U kakve se sve nevolje uvaljuje tvoj štíćenik, markiz od Rojankura! Uoči dana kada postaje kraljev ađutant, bori se rame uz rame s komunistima kako bi se zbacila jedina vlast koja zna šta želi i koja ima petlje da to i nametne – vladavinu reda!”

„Dovraga!”, uzviknuo je veselo markiz od Rojankura dodirujući prstom novu mrlju krvi koja mu se probila kroz zavoj. „Ponovo krvari. Otići ću da se previjem. Trebaće mi samo deset minuta i prepuštam ovoj gospodi, dragi moj grofe, da ti ispričaju šta se sve dogodilo. Dok se vratim, sav pripremni posao biće obavljen i moraću samo da dodam istinu.”

Za nekoliko sekundi soba je bila skoro puna i Gransaj je, iako zauzet oko pozdravljanja s gostima, kroz deliće razgovora koji su mu u zbrkanim gomilama pristizali iz svih pravaca odjednom, saznao o tragičnim događajima od prethodnog dana. Bio je Šesti februar, kako su ga već nazivali, kada je Daladjeov kabinet podneo ostavku.

Grof od Gransaja gajio je krajnju netrpeljivost prema radiju – štaviše, nije ga ni posedovao – i pošto ceo dan nije ni pročitao novine, sada je s halapljivom opijenošću slušao bujicu senzacionalističkih vesti s kojima su imena skoro svih njegovih poznanika bila blisko povezana. Prekinuo bi ih s vremena na vreme da bi mu razjasnili neku pojedinost, ali pre nego što je bilo ko imao vremena da objasni, pažnju bi mu već privukla neočekivanost novih otkrića. Grof od Gransaja hramljao je od grupe do grupe, zabačene glave, lica blago okrenutog ulevo, slušajući sve jednako pažljivo i pogleda prikovanog na neku neodređenu tačku na plafonu. Ovim staloženim i nadmoćnim stavom hteo je da pokaže da, iako je uopšteno zainteresovan za ove događaje, ne samo što nije zapanjen njima, već odbija da ga uvuku u grozničavu atmosferu razgovora koje je samo dostojanstvo njegovog doma sprečavalo da postanu zajedljivi.

Naročito su žene delovale uzrujane time što se desilo jer je, uz četrdesetoro ubijenih i stotine ranjenih, takođe zastrašujuća bila očita i romantična svirepost umešanih organizacija. Ognjeni krst, komunisti, kagulari, Akacija zaverenici, Kraljevi kameloti – to su tako melodramatična imena da su i sama dovoljna da naježe nežnu kožu iznad haljina s dubokim dekolteima. Grof od Gransaja posmatrao je sve svoje prijatelje, među kojima je bilo i pripadnika Ognjenog krsta, kagulara, Akacije, kraljevih ađutanata, članova kabineta u ostavci, čak i komunistu, i sa zadovoljstvom koje je njegova žarka ljubav prema književnosti donekle svela na perverziju, neprimetno je namignuo te je gledajući šarenoliku skupinu svojih gostiju, zaključio da je njegov salon „veoma impresivan”.

Pomalo umoran od toliko iznenadnih zbivanja, grof je prestao je da obraća pažnju na narativnu lavinu svojih prijatelja i, leđa blago oslonjenih na mermer kamina, gledao je

kako se pred njim podiže, kao u filmskoj montaži, izmešani niz najupečatljivijih slika svega što je upravo doznao. Video je kako sunce zalazi iza Trijumfalne kapije dok demonstranti Ognjenog srca silaze niz Jelisejska polja u kolonama po dvanaest, s barjacima u prvim redovima; video je kako se nepokretni, crni kordoni policajaca, kojima je naređeno da ih zaustave, povlače jedan za drugim u poslednjem trenutku ni ne usporivši neustrašivi marš demonstranata; sada su išli pravo preko mosta Konkord zakrčenog vojnim vozilima i vojnicima koji štite prilaz parlamentu.

Izenada šef opštinske policije napreduje desetak metara kako bi se susreo s demonstrantima. Pregovara s barjaktarima i onda povorka, prvo sa oklevanjem, potom promenivši smer, odlazi ka crkvi Madleni i tu su još glasniji povici: „Daladjea na vešala! Daladjea na vešala!” U sekundi su iščupane gvozdene rešetke koje štite mlado drveće, silovito bačene na kaldrmu i smrskane na deliće, koji postaju zastrašujuće oružje; gvozdenim šipkama razbijaju se cevi uličnih lampi i, kad počnu da gore, bacaju besan šištavi plamen koji šiklja ukoso kao gejzir tri metra u nebo, na kojem se produbljuje sumrak. Još jedna! Onda još jedna! I kao u nekoj rušilačkoj zarazi, lomače narodnog gneva obrazuju gala venice svojim perjanicama iznad nabujale plime mase. S trotoara preko puta restorana Maksim, ljudi bacaju kamenje na Ministarstvo mornarice, ruka u rukavici baca krpe natopljene kerozinom kroz slomljeni prozor, otvaraju se pomoćna vrata i pojavljuje se razjareno lice komandanta nekog broda. „Ne znam šta hoćete”, kaže, „ali vidim trobojku među vama i siguran sam da ne želite da prolivate krv francuskih mornara. Živela mornarica! Živela Francuska!” I masa navali ka Madleni. Sada ispunjava Ulicu Rojal. Sobaricu koja se naginje s balkona ubija zalutali metak i široki purpurni kućni ogrtač koji je držala u rukama pada na ulicu. Gransaj vidi kako ovaj